
Ivan HRSTIĆ

ZBIVANJA NA MAKAR-
SKOM PRIMORJU TIJE-
KOM I NAKON POTRE-
SA 1962. GODINE

SEIZMIČNOST MAKARSKOG PRIMORJA I POTRES 7. SIJEČNJA 1962.

U razdoblju od 7. do 22. siječnja 1962. godine seizmografu u Zagrebu zabilježili su pedeset osam potresa s epicentrima na širem makarskom području. Potresa je bilo mnogo više, no zbog udaljenosti Zagreba i relativno male osjetljivosti tadašnjih instrumenata, nisu zabilježeni (Skoko i Kuk, 1993., 45). Jače potreseno područje na kojem su zabilježene štete nakon ovih potresa obuhvaćalo je prostor između Makarske, Imotskog, Čapljine i Ploča te obalni pojas do Dubrovnika, s poluotokom Pelješcem i otocima Hvarom, Korčulom i Lastovom, no u radu će se s obzirom na temu obraditi ponajprije događaji na Makarskom primorju. Ova serija potresa ostala je u kolektivnom pamćenju lokalnog stanovništva zabilježena kao prirodna nepogoda katastrofalnih razmjera i točka prekretnica u razvoju Makarskog primorja,¹ a u ovom će se radu to nastojati istražiti na temelju arhivske građe, dostupne periodike i relevantne literature.

Uzrok potresa u priobalnom prostoru Republike Hrvatske podvlačenje je Jadranske platforme pod Dinaride, kao posljedica kretanja Afričke ploče prema Euro-azijskoj (*Procjena ugroženosti Hrvatske*, 2009., 11). Makarsko primorje seizmički je iznimno aktivno područje, a grad Makarska nalazi se u području devetog stupnja MSK ljestvice za povratni period od petsto godina, odnosno osmog stupnja za povratni period od sto i dvjesto godina, te sedmog stupnja za povratni period od pedeset godina (*Procjena ugroženosti Makarske*, 2010., 5, 9).²

1 Usporedi: *Makarska kronika*, 7. 1. 2003., br. 4, 35; *Makarska kronika*, 14. 4. 2009., br. 331, 34; *Makarska kronika*, 12. 10. 2010., br. 409, 46; *Makarska kronika*, 10. 1. 2012., br. 474, 32; *Makarska kronika*, 17. 1. 2012., br. 475, 36; *Makarsko primorje*, 9. 12. 2008., br. 295, 14; Urlić, 2012.; Mustapić, 2007.

2 Povratni period predstavlja srednji razmak u godinama između dvaju premašaja određene vrijednosti intenziteta potresa.

Prvi potres koji se izdvojio snagom u siječnju 1962. zabilježen je 7. siječnja u 11:03 sati s koordinatama epicentra 43.220 N, 16.855 E i dubinom $h=12$ km. Bio je magnitude $M=5.9$ po Richteru i intenziteta u epicentru $I_0=VIII^{\circ}$ Mercalli Čacnani Siebergove ljestvice.³ Prouzrokovao je pucanje makarske obale u dužini od približno sedamsto metara te oštećenje velikog broja objekata. Najveće štete nanesene su južno od Makarske, posebice u tučepskim (Grubišići i Mravičići) i podgorskim (Marinovići i Šumići) zaseocima te u Drašnicama. Uza stambene kuće oštećen je i velik broj škola na Primorju te Dom zdravlja u Makarskoj, osobito odjel za roditelje, pa su se liječnici i osoblje uselili u obližnju garažu, dok su porodilje upućene u Split. Potres je izravno uzrokovao i jednu ljudsku žrtvu. Zbog odrona kamenja poginuo je Jure Prlac, 62-godišnjak iz Drašnica. Odroni su prekinuli i ceste Makarska–Vrgorac te Makarska–Metković između Podgore i Drašnica, a štete su zabilježene i u Pločama, Imotskom, Opuzenu, Vrgorcu, Korčuli, na Pelješcu, Lastovu, Sumartinu, Postirama, Poveljima, Selcima te Gabeli, Ljubuškom, Mostaru i Čapljini (*Vjesnik*, 8. 1. 1962., br. 5344, 1; *Vjesnik*, 9. 1. 1962., br. 5345, 1, 6; *Slobodna Dalmacija*, 8. 1. 1962., br. 5252, 5; *Slobodna Dalmacija*, 9. 1. 1962., br. 5253, 6).

Nakon potresa Narodni odbor (dalje: NO) općine Makarska organizirao je štabove za prvu pomoć i spasilачke ekipe, koje su imale zadatak pomoći ugroženima i očistiti prometnice, te je naredio zatvaranje škola. Zbog potresa bio je oštećen i vodovod te zagađena voda, pa je pojačano njezino kloriranje, a stanovništvu je preporučeno da je prokuhava. Komisija za civilnu zaštitu mobilizirala je stanovništvo i prijevozna sredstva, a Jugoslavenska ratna mornarica (dalje: JRM) uputila je jedan brod kao pomoć (*Vjesnik*, 8. 1. 1962., br. 5344, 1, 6; *Večernji list*, 8. 1. 1962., br. 774, 1; *Slobodna Dalmacija*, 8. 1. 1962., br. 5252, 5). Noć je većina stanovništva provela na otvorenom, unatoč hladnu vremenu, spavajući na livadama ili u barakama u sklopu odmarališta poduzeća „Krivaja“, koje su se nalazile na zapadnom izlazu iz grada. Mnogi su iz svojih kuća iznijeli najnužnije stvari te ih smjestili kod poznanika u niskogradnjama (*Večernji list*, 9. 1. 1962., br. 775, 4; *Vjesnik*, 9. 1. 1962., br. 5345, 4). Idućeg dana formiran je odbor za prikupljanje materijalne pomoći, koji su činili: Lovre Kovačević (predsjednik), Vice Srzić (predsjednik kotarskog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda; dalje: SSRN), Ante Gojak (ravnatelj podružnice

3 Seizmološka služba RH Geofizički odsjek PMF-a, Zagreb, *Podaci o potresima u Makarskoj*, 1. 12. 2008.

Narodne banke), Dinko Matković (predsjednik kotarskog odbora Saveza sindikata), Slavko Josipović (predsjednik Općinskog odbora SSRN) i Lino Barbieri (*Slobodna Dalmacija*, 9. 1. 1962., br. 5253, 3). Općinski štab stavio je sav višak stambenog prostora na području NO-a općine Makarska na raspolaganje onima koji su ostali bez krova nad glavom te je formirao desetak ekipa koje su obilazile nastradala sela i brinule se o smještaju stanovništva. Komisije osnovane pri općinskom NO-u imale su za zadaću utvrditi adekvatnost objekata za stanovanje te organizirati prihvrat građevnog materijala i popravak objekata (*Slobodna Dalmacija*, 10. 1. 1962., br. 5254, 3).

Makarsku su već 9. siječnja posjetili predsjednik Republičkog vijeća Sabora Narodne republike Hrvatske (dalje: NRH), dr. Zlatan Sremac, članovi Izvršnog vijeća Sabora NRH (dalje: IVS NRH), Vicko Krstulović i Milan Mišković, te dr. Zvonko Petrinović, sekretar za građevinarstvo, urbanizam i komunalne poslove (*Vjesnik*, 10. 1. 1962., br. 5346, 1). U svojim opažanjima odmah su istaknuli kako iz ugroženih podbiokovskih naselja obitelji treba trajno preseliti uz more, jer im je tu budućnost poradi razvoja turizma (*Vjesnik*, 11. 1. 1962., br. 5347, 4).

POTRES 11. SIJEČNJA 1962.

U trenucima kada se stanje pomalo počelo normalizirati, Primorje je 11. siječnja u 06:05 zatresao drugi jaki potres. Magnituda mu je iznosila $M=6.1$, a intenzitet u epicentru $I_0=VIII-IX^\circ$ MCS ljestvice. Nakon ovog udara osjetila su se još tri potresa intenziteta $I=VI^\circ$ MCS ljestvice.⁴ Potres je pretežno u snu zatekao stanovništvo, koje je potom u velikom broju u panici istrčalo na ulice samo s najnužnijim stvarima. Dojmu apokalipse dodatno je pridonijela noć i hladnoća te vjetar i kiša koja je počela padati. Stanovnici Makarske ubrzo su spontano krenuli prema ravnijim predjelima u smjeru Baške Vode, a otprilike u isto vrijeme kolona izbjeglica iz okolnih naselja – Kotišine, Puharića i Makra – krenula je u grad. I ovaj potres imao je izravne smrtno posljedice, jer je u Podgori poginuo Emil Marinović, 20-godišnjak iz zaseoka Marinovići (*Vjesnik*, 12. 1. 1961., br. 5348, 1, 5). U 7:15 uplovio je u gradsku luku brod „Vladimir Nazor“ na redovitoj liniji Ploče–Split. Potres ga je zatekao milju od obale u pravcu Igrana, a posada je svjedočila kako su prilikom potresa osjetili udarac kao da su se u punoj brzini nasukali na

4 Seizmološka služba RH, Geofizički odsjek PMF-a, Zagreb, *Podaci o potresima u Makarskoj*, 1. 12. 2008.

greben. Oko 7:30 općinski je štab donio odluku o evakuaciji Makarske i podbiokovskih naselja. Predsjednik makarske općine, Lovro Kovačević, stupio je u kontakt sa zapovjedništvom JRM i zatražio hitnu pomoć u hrani, lijekovima, šatorima, krevetima i dekama te brodovima za evakuaciju. Iz bolničke garaže odmah je na „Vladimir Nazor“ prebačeno sedamnaest nepokretnih bolesnika, a pola sata kasnije stigao je iz smjera Ploča i parobrod „Budva“, koji je doveo prve izbjeglice iz Igrana i Podgore. Dok su se oni iskrcavali s „Budve“, na „Vladimir Nazor“ su se ukrcavale prve izbjeglice iz Makarske i dio izbjeglica s „Budve“. Nešto kasnije u Makarsku je iz Podgore stigao i motorni jedrenjak „Gusar“, prepun ljudi, a ubrzo su pristigla i četiri broda JRM, dva iz Splita i dva iz Ploča. Cijelo to vrijeme izviđački avioni JNA nadlijetali su područje (*Vjesnik*, 12. 1. 1961., br. 5348, 1, 5; *Slobodna Dalmacija*, 12. 1. 1962., br. 5256, 1, 2).

Torpednim brodovima iz Splita stigli su u Makarsku i visoki časnici JRM i JNA: general-potpukovnik Joža Skočilić, general-potpukovnik Nikola Karanović, general-major Janko Bobetko i kontraadmiral Janez Komšič (*Slobodna Dalmacija*, 12. 1. 1962., br. 5256, 1, 2). Na brodovima JRM uspostavljena je radiofonska veza putem koje se održavao kontakt s općinama Ploče, Vrgorac i Imotski te dvije telefonske linije.⁵ Već oko 11 sati u Makarsku je stigao i član Saveznog izvršnog vijeća (dalje: SIV), Marin Cetinić, koji je potom u pratnji sekretara Savezne narodne skupštine, Maksa Baće, i narodnog poslanika Ante Raso obišao nastradala područja (*Vjesnik*, 12. 1. 1961., br. 5348, 1, 5). Na sastanku s predstavnicima NO-a kotara Makarska odlučeno je da se u Baškoj Vodi, Makarskoj, Tučepima, Zaostrugu, Vrgorcu i Podgori razapne petsto velikih šatora, u koje će se smjestiti oko 3500 stanovnika te dvije poljske kuhinje (*Slobodna Dalmacija*, 12. 1. 1962., br. 5256, 1, 2). Tijekom dana brodom „Vladimir Nazor“ stigla je i prva pomoć u hrani, a kotarski odbor Crvenog križa u Makarskoj stavio je sve svoje zalihe na raspolaganje kotarskom štabu za pomoć (*Vjesnik*, 12. 1. 1961., br. 5348, 1, 5). O stanju u gradu i panici koja je u tim trenucima vladala u Makarskoj, svjedoči podatak kako je putnički brod „Njegoš“ isplovio s dva sata zakašnjenja, a zbog pretrpanosti se u jednom trenutku toliko nagnuo da je izgledalo da će se prevrnuti (*Slobodna Dalmacija*, 12. 1. 1962., br. 5256, 1, 2).

5 Državni arhiv Split, Split (dalje: DAST), Narodni odbor kotara Makarska (dalje: NOK Makarska), odjel predsjedništva, fascikl I, spis IX, *Zapisnik sastanka kotarskog štaba za rješavanje problema prouzrokovanih potresom od 14. siječnja 1962.*

I u ovom potresu najviše su nastradali podgorski podbiokovski zaseoci. Dok su se njihovi stanovnici u zbjegu spuštali prema Podgori samo s najnužnijim stvarima, prvi odredi mornarice pristigli iz Ploča već su bili započeli pripreme za evakuaciju i pregledavanje ruševina. Veći broj stanovnika odmah je torpednim brodovima evakuiran u Makarsku, dok su drugi s vlastitim brodovima krenuli na otok Hvar. Odroni kamenja ponovno su djelomično zatrpali prometnice te na taj način onemogućili cestovni promet, a opet je oštećen i vodovod. U Makarskoj je oštećen i zid kod tzv. trećeg mosta, te je prijetila opasnost od njegova rušenja. Stoga je zapovijedeno parkiranje svih vozila iza mosta, u smjeru Splita, kako ne bi došlo do zastoja. Evakuirano stanovništvo smješteno je u sabirnim centrima koji su podignuti u gradskoj četvrti Gorinka, gdje se nalazilo i odmaralište poduzeća „Krivaja“, u lječilištu „Dječje selo“ pokraj Promajne, u Baškoj Vodi, Zaostrogu, Igranima, Vrgorcu, Tučepima i Podgori (*Vjesnik*, 12. 1. 1961., br. 5348, 1, 5). U montažne zgrade Ferijalnog saveza iz Celja smješteno je trideset šest obitelji iz Puharića, a u kamp beogradskog Ferijalnog saveza dvjestotinjak osoba. Oba kampa nalazila su se na zapadnom izlazu iz Makarske. U isto vrijeme brodovi JRM usidreni su između Baške Vode i Ploča kako bi evakuirali sabirne centre u slučaju potrebe (*Vjesnik*, 13. 1. 1962., br. 5349, 5). U sklopu gradskog sportskog centra u Makarskoj pripadnici JNA organizirali su sanitetsku bazu, a u Makarskoj su organizirana i četiri opskrbna centra za stanovništvo. U samom gradu ostalo je svega dvjestotinjak osoba: članovi štaba za pružanje pomoći postradalima, poštanski činovnici, vatrogasci, policajci i novinari. Već 12. siječnja na Makarsko primorje pristiglo je više medicinskih ekipa iz cijele Hrvatske, a podignut je i još jedan šator-stacionar za prihvatanje bolesnika. Istog dana brod JRM „Istranka“ dopremio je tisuću petsto šatorskih krila, sedamsto pedeset pokrivača i dvije auto-kuhinje. Kroz to vrijeme počeli su pristizati brojni brzoprijevoznici i vijesti o pomoći prikupljenoj diljem SFRJ, dok su idućih dana pristigli i inženjeri, koji su trebali izvršiti pregled objekata i terena, ekipe za civilnu zaštitu te brojne delegacije u ime raznih institucija, NO kotara i općina, Sabora NRH, SIV-a i dr. (*Vjesnik*, 12. 1. 1962., br. 5348, 5; *Slobodna Dalmacija*, 12. 1. 1962., br. 5256, 1-2; *Večernji list*, 12. 1. 1962., br. 778, 4; *Večernji list*, 13. 1. 1962., br. 779, 4; *Vjesnik*, 13. 1. 1962., br. 5349, 1, 5; *Vjesnik*, 14. 1. 1962., br. 5350, 1, 13).

EVAKUACIJA STANOVNIŠTVA I POMOĆ PODRUČJU POGOĐENOM POTRESOM

U evakuaciji stanovništva sudjelovalo je ukupno četrnaest brodova JRM, brojni privatni brodovi te Jadrolinijini: „Vuk Karadžić“, „Partizanka“, „Vladimir Nazor“, „Istra“, „Šipan“ i „Budva“, kao i druga prijevozna sredstva: automobili, autobusi, kamioni i vlakovi (*Slobodna Dalmacija*, 14. 1. 1962., br. 5258, 4). Komisija za civilnu zaštitu kotara Split rukovodila je čitavom akcijom prihvaćanja i zbrinjavanja stanovnika ugroženih područja. Izbjeglice su imale pravo na besplatne željezničke karte u svim smjerovima i do 14. siječnja u Splitu ih je bilo izdano već više od 1600, a Jugoslavenske željeznice odobrile su i besplatan prijevoz pošiljaka pomoći postradalim krajevima (*Večernji list*, 13. 1. 1962., br. 779, 2; *Večernji list*, 15. 1. 1962., br. 781, 2; *Vjesnik*, 16. 1. 1962., br. 5352, 4; *Vjesnik*, 18. 1. 1962., br. 5354, 1). Već 14. siječnja štab za prihvrat postradalih iz Splita izvijestio je kotarski štab u Makarskoj da se postradali više ne šalju za Split, jer su kapaciteti popunjeni, a do tada je s područja makarskog kotara bilo organizirano evakuirano ukupno oko šest tisuća osoba: iz Ploča 2210, iz Makarske 3126 i iz Vrgorca 650.⁶ U zbjegu su na području kotara Split bile organizirano smještene 1634 osobe: u Kaštel Starom 349, Splitu 306, Kaštel Lukšiću 302, Podstrani 273, Kaštel Gomilici 171, Trsteniku 112, Trogiru 85 i Grljevcu 37. Dalje, u Biogradu na moru bilo je smješteno 529 osoba, u Zadru 400, u Vodicama 200, u Šibeniku 189, u Prvić Luci 69, u Skradinu 43, na Zlarinu 40, u Osijeku 217, u Poreču 515, u Opatiji 414, u Crikvenici 249, u Medulinu 169, u Lovranu 126, u Puli 30, u Beogradu 575 i u Glamoču 55.⁷ Ovo nije potpun broj izbjeglica s područja makarskog kotara pogođenog potresom. Za dio organizirano evakuiranih dosadašnja istraživanja nisu otkrila podatke, a velik broj osoba samostalno je osigurao smještaj kod prijatelja i rodbine diljem Jugoslavije. Ukupno je s područja kotara bilo evakuirano oko devetnaest tisuća stanovnika, od kojih iz makarske općine oko šest tisuća (Urlić, 2012., 50). S obzirom na potresom nastale štete na školskim objektima, 214 djece do kraja školske godine boravilo je u Zagrebu. Bili su smješteni u Pionirskom

6 DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl I, spis IX, *Zapisnik sastanka kotarskog štaba za rješavanje problema prouzrokovanih potresom od 14. siječnja 1962.; Podaci o evakuaciji.*

7 DAST, NOK Makarska, upravni odjel, fascikl 1, spis IX, *Spisak osoba evakuiranih zbog potresa u makarskom primorju smještenih po kotarevima.*; DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl I, spis IX, *Spisak izbjeglica iz ugroženih krajeva Makarske.*

gradu, a s njima su bila i četiri odgojitelja. Većina djece bili su učenici sedmog i osmog razreda, a najviše ih je bilo iz Zavojana (136) i iz Podgore (70), dok su ostali bili iz Igrana, Živogošća, Drašnica, Tučepi i Makarske (*Večernji list*, 30. 3. 1962., br. 835, 5).

DOGAĐANJA NA PRIMORJU NAKON POTRESA

Već 14. siječnja izvršena je mobilizacija muške radne snage i izdan proglas u kojem se pozvalo sve osobe u radnom odnosu, osim majki s djecom, na povratak na dužnost u roku od sedam dana od dana napuštanja posla (*Vjesnik*, 15. 1. 1962., br. 5351, 1, 6). Na sastanku kotarskog štaba za zbrinjavanje postradalih od potresa, 16. siječnja, donesen je zaključak o aktivizaciji svih službi i normalnom poslovanju u gospodarstvu. Štab je reorganiziran, te je osnovano koordinacijsko tijelo kao prijelazna mjera za normalan život, a formirane su i posebne ekipe za zdravstvo, promet, financijsko i materijalno poslovanje te odbori za prihvrat izbjeglica i davanje informacija (*Vjesnik*, 17. 1. 1962., br. 5353, 4).

Nastradalo je područje 17. siječnja posjetio i Josip Broz Tito. U Makarsku, gdje ga je dočekalo petstotinjak osoba, stigao je u pratnji visokih republičkih i saveznih dužnosnika, nešto iza 10 sati, vojnim razaračem „Split“. Potom je automobilom otišao u Promajnu i Dječje selo, a zatim je posjetio Podgoru i njene zaseoke. Nakon posjeta otplovio je prema Stonu i Pločama (*Vjesnik*, 18. 1. 1962., br. 5354, 1). U razgovoru s predstavnicima lokalne uprave Tito je rekao kako treba odmah iz zbjega vratiti omladinu i sve sposobne muškarce za pomoć u obnovi te da na ugroženim mjestima ne bi trebalo graditi nove stambene objekte. Također, napomenuo je kako nije bilo potrebno evakuiranje stanovništva u udaljene krajeve, posebno ondje gdje je već stambeni problem bio težak (*Vjesnik*, 18. 1. 1962., br. 5354, 1, 2).

Građevinske komisije i odbori koji su kasnije došli na teren potvrdili su najave kako se neka podbiokovska sela i zaseoci neće obnavljati te da će se nova naselja formirati uz komunikacije po novim urbanističkim obrascima (*Vjesnik*, 20. 1. 1962., br. 5356, 1, 4). Na sjednici koordinacijskog odbora 20. siječnja odlučeno je da se za prvi smještaj svih koji nemaju krov nad glavom iskoriste turistički objekti te podigne montažno naselje u koje će se postupno smjestiti sve izbjeglice. Također, ponovno je upućen apel svima sposobnima za rad da se u što kraćem roku vrate kućama (*Vjesnik*, 21. 1. 1962., br. 5357, 13). Već sljedeći dan određena je nabava baraka i vikend-kućica u koje će se privremeno

smjestiti povratnici (*Slobodna Dalmacija*, 22. 1. 1962., br. 5265, 3). Na sastanku NO-a kotara Makarska, 25. siječnja, određen je privremeni smještaj zdravstvenog centra u Dječjem selu, a tehnički poslovi povjereni su Higijenskom zavodu u Splitu (Urlić, 2012., 43). Zbog razmjerno malog broja liječnika u makarskom kotaru, krajem siječnja odlučeno je da će svaka dva tjedna u ispomoć u Makarsku dolaziti grupe od četrdesetak zdravstvenih stručnjaka, koje će se formirati u raznim krajevima Hrvatske (*Slobodna Dalmacija*, 27. 1. 1962., br. 5270, 3).

Kotarski odbor je 28. siječnja odlučio organizirati radne grupe i brigade, te je formirao kotarski štab na čelu s Vladimirom Pezom, predsjednikom Kotarskog komiteta Narodne omladine, a slični štabovi osnovani su i pri općinskim centrima (*Slobodna Dalmacija*, 29. 1. 1962., br. 5272, 3). Osnovan je i Odbor za obnovu i pomoć postradalima od potresa, a činili su ga: Ivan Gaće (predsjednik), Lovro Puharić, Mirko Dragović, Lovro Kovačević, Nedo Kujundžić, Ivan Raos, Mate Ravlić, Božidar Džaja, Jure Talajić, Vinko Dragović i Mate Krstičević.⁸ Savjet za urbanizam i plan NO općine Makarska prihvatio je prijedlog geoloških stručnjaka o lokaciji hotelskih paviljona za privremeni smještaj osoba koje su nakon potresa ostale bez smještaja, a koji su kasnije trebali biti prilagođeni turizmu. Bila je predviđena gradnja paviljona kapaciteta 20-28 soba, s 2-3 kreveta, i to: u Makarskoj za oko šesto osoba, u Tučepima za četiristo, u Podgori za šesto te u Igranima i Živogošću za oko četiristo osoba (*Slobodna Dalmacija*, 29. 6. 1962., br. 5400, 3).

Krajem siječnja stanovnici Makarske i mjesta koja njoj gravitiraju – Kotišine, Puharića, Makra i Velikog Brda – još su uvijek bili smješteni većim dijelom u prihvatnim centrima: Gorinka, Krivaja, Celje, Dječje Selo te Odmaralište ratnih vojnih invalida, koje se nalazilo na mjestu današnjeg hotela Biokovka. Za prehranu stanovništva bila je otvorena menza u tvornici „Metalplastika“ i restoran „Mornar“ te hotel „Beograd“. U Tučepima je u isto vrijeme bilo oko osamsto stanovnika, od kojih je stotinjak bilo smješteno u hotelu „Kaštet“. U Podgoru se vratilo dvjestotinjak stanovnika, koji su većinom bili smješteni u drvenim barakama, šatorima, brodovima i očuvanijim kućama. U Drašnicama je bilo oko 110 osoba, zbrinutih uglavnom na brodovima i u kućama uz more, a

8 Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Savjet za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti NRH (dalje: SZINV NRH), kut. 413, *Zapisnik XXI zajedničke sjednice Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Makarska održane 27. veljače 1962.*

u Igranima 120 osoba, smještenih u brodovima i u nekoliko sigurnijih zgrada. U Živogošću je, pak, bilo 160 osoba, smještenih uglavnom u kućama uz more.⁹

POTRESOM UZROKOVANE ŠTETE

Potres je na području makarskog kotara nepopravljivo oštetio 2819 stambenih objekata, a teže i lakše još 9023 stambena objekta. Ove štete ujedno su značile da su 3433 domaćinstva, odnosno 13.291 stanovnik ili 13,4% ukupnog stanovništva makarskog kotara ostali bez krova nad glavom. Od tog se broja stanovnika početkom veljače u prihvatnim centrima izvan kotara još uvijek nalazilo 1100 osoba, u organiziranom smještaju u hotelima i odmaralištima na području kotara oko 1100, u barakama i šatorima 780 te u stajama i gospodarskim zgradama 4100. Ostali, njih oko 6500, našlo je smještaj u manje oštećenom stambenom prostoru kod rodbine i prijatelja. Rješenjima NO općina prisilno je privremeno zasnovano preko dvije tisuće novih sustanarskih i podstanarskih odnosa, a ubrzo su poduzete i mjere za izgradnju 1420 ležajeva u vikend-kućama. Na taj način planiralo se ukupno privremeno smjestiti 3270 stanovnika, a lokacija ovih objekata bila je zonirana: petsto ležajeva u Makarskoj, petsto u zoni Tučepi – Podgora, dvjesto u Gradcu i dvjesto u Zaostrogu. Posuđeno je i dvanaest baraka od JNA, u kojima je trebalo biti smješteno 1050 stanovnika.¹⁰

Na području same općine Makarska potresom je ukupno potpuno srušeno 285 stambenih objekata, dok ih je 557 bilo toliko oštećeno da su morali biti srušeni. Veći popravak zahtijevala su 573 stambena objekta, manji popravak njih 500, a useljivih je bilo 837. Ove štete rezultirale su smještajem 1297 domaćinstava s 4704 člana, dok je nezbrinuto ostalo 1415 domaćinstava s 4296 članova. Analiza oštećenih objekata pokazala je da je većina šteta nastala na objektima starije izgradnje, a u to vrijeme je na području makarske općine preko polovine zgrada bilo sagrađeno do 1900. godine. Objekti novije gradnje doživjeli su pak minimalna oštećenja (Nonveiller, 1962., 33-37).

9 DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl I, spis IX, *Izvješće o situaciji u potresom pogođenim područjima u općini Makarska od 24. siječnja 1962.*

10 DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl I, spis X, *Informacija o problemima prouzrokovanim potresima i mjerama za saniranje situacije na području kotara Makarska od 6. veljače 1962.*

	SRUŠENI STAMBENI OBJEKTI	OŠTEĆENI U MJERI DA SU PREDVIĐENI ZA RUŠENJE	ZAHTIJEVAJU VEĆI POPRAVAK	ZAHTIJEVAJU MANJI POPRAVAK	USELJIVI
MAKARSKA ¹¹	0	193	202	205	641
TUČEPI	24	125	84	35	50
PODGORA	111	71	121	31	26
DRAŠNICE	100	20	6	0	7
IGRANE	5	38	41	38	24
ŽIVOGOŠĆE	13	29	39	38	34
VELIKO BRDO	0	10	8	43	28
PUHARIĆI	9	12	4	15	16
MAKAR	15	11	4	21	0
KOTIŠINA	6	40	4	0	7
BAST	2	5	50	57	2
TOPIĆI	0	3	10	17	2
UKUPNO	285	557	573	500	837

Tablica 1.

Prikaz potresom uzrokovane štete na objektima po naseljima (Izvor: DAST, NOK Makarska, upravni odjel, fascikl 1, spis IX, Podaci o ugroženim mjestima)

Uza štete na stambenim objektima oštećeno je i 130 javnih objekata, 2570 privatnih cisterni, od čega 1200 potpuno, te 80 javnih cisterni, od čega 22 potpuno.¹² Oštećeni su i Dom zdravlja u Makarskoj, koji je nakon potresa 11. siječnja smješten u odmaralište NO-a grada Beograda,¹³ kinodvorane u Makarskoj, Pločama, Vrgorcu i Opuzenu, 21 ugostiteljski i turistički objekt te nekoliko tvornica. Gubici u brutoproizvodu društvenog sektora gospodarstva procijenjeni su na više od 620 milijuna dinara, a štete u poljoprivredi na približno tri milijarde i šesto milijuna dinara. Teže je oštećeno i osam kilometara ceste te gotovo sva morska pristaništa.¹⁴ Posebno teško nastradali su školski objekti. Prema izvješću Republičke komisije, za utvrđi-

- 11 Podaci za Makarsku iskazani su u broju stanova, a za ostala mjesta u broju objekata
- 12 Veći dio naselja Makarskog primorja nije imao izgrađene vodovode, pa su štete na cisternama ili „čatrnjama“ bile iznimno važne za stanovništvo.
- 13 Odmaralište NO-a grada Beograda nalazilo se u današnjoj ulici „Petrice Alačevića“.
- 14 DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl 1, spis X, *Informacija o problemima prouzrokovanim potresima i mjerama za saniranje situacije na području kotara Makarska od 6. veljače 1962.*

	SMJEŠTENI		NEZBRINUTI	
	DOMAĆINSTAVA	ČLANOVA	DOMAĆINSTAVA	ČLANOVA
MAKARSKA	846	2317	395	1320
TUČEPI	85	845	233	569
PODGORA	47	335	303	906
DRAŠNICE	7	36	126	365
IGRANE	62	173	84	255
ŽIVOGOŠĆE	52	155	81	279
VELIKO BRDO	71	327	18	39
PUHARIĆI	21	107	25	102
MAKAR	21	99	30	124
KOTIŠINA	7	33	50	65
BAST	59	199	57	222
TOPIĆI	19	78	13	50
UKUPNO	1297	4704	1415	4296

vanje oštećenja školskih zgrada stradalih od potresa bila su nužna sredstva u visini 243 milijuna i devetsto tisuća dinara, da bi se uz angažiranje narodne radne snage školski objekti mogli osposobiti za rad, uz napomenu kako je komisija uzimala u obzir samo objekte s većim oštećenjima, jer je gotovo svaka školska zgrada pretrpjela izvjesna manja oštećenja. Kao privremeno rješenje u takvoj situaciji, NO kotara Makarska naručio je deset montažnih baraka s po četiri učionice, od kojih su tri postavljene u Makarskoj, po jedna u Gradcu, Pločama i Podgori, dvije u Runovićima te tri u Vrgorcu.¹⁵ Unatoč tome, neke škole s Primorja morale su krajem siječnja nastaviti s radom u zadružnim domovima i objektima lagane konstrukcije (*Slobodna Dalmacija*, 29. 1. 1962., br. 6200, 3).

Velike štete zabilježene su i na brojnim spomenicima kulture. Lakše su bile oštećene crkve u Bastu, Baškoj Vodi, Velikom Brdu, Makru, Makarskoj (Sv. Marko, Sv. Filip i samostan Filipina), Tučepima, Živogošću, Drveniku, Zaostrogu, Podaci i Gradcu, a teže u Podgori, Drašnicama, Igranima i Bristu. Veća oštećenja pretrpjeli su i makarski i zaostroški samostan te brojne druge povijesne građevine na Primorju (Urlić, 2012., 34, 35).

15 DAST, NOK Makarska, odjel predsjedništva, fascikl 1, spis X, *Izvešće Republičke komisije o oštećenjima prosvjetnih objekata nastalim uslijed potresa i potrebi sanacije od 20. siječnja 1962.*

Tablica 2.
Prikaz broja smještenih i nezbrinutih domaćinstava te njihovih članova nakon potresa po naseljima (Izvor: DAST, NOK Makarska, upravni odjel, fascikl 1, spis IX, *Podaci o ugroženim mjestima*)

Na području cijele SFRJ, a posebno Hrvatske, bila je odmah nakon vijesti o prvom potresu pokrenuta široka akcija pomoći nastradalim krajevima. Uz novčanu, skupljala se i različita materijalna pomoć, a brojna poduzeća koja su bila vlasnici odmarališta na Primorju, stavili su ih na raspolaganje stradalnicima. Održavane su priredbe, koncerti i nogometne utakmice s kojih je prihod poklanjajan žrtvama potresa. Na sastanku predsjedništva Centralnog komiteta Narodne omladine Hrvatske 13. siječnja zaključeno je da se osim prikupljanja novčanih priloga formiraju omladinske radne brigade, a na sastanku Izvršnog odbora Savjeta za građevinarstvo republičke komore za industriju, rudarstvo, građevinarstvo i saobraćaj i Štaba za pomoć pri glavnom odboru SSRN Hrvatske pristupilo se izradi osnovne koncepcije obnove porušenih naselja (*Vjesnik*, 14. 1. 1962., br. 5350, 13). U cijeloj akciji prikupljanja pomoći potresom postradalom području pojedinci su nastojali iskoristiti situaciju i profitirati, pa su u Zagrebu lažni prikupljači priloga prisvojili neke prikupljene donacije (*Večernji list*, 17. 1. 1962., br. 782, 1).

Vijesti o potresu i uzrokovanim štetama odjeknule su i diljem svijeta. Sućut su Titu i narodu Jugoslavije izrazili predsjednik ministarskog vijeća SSSR-a Nikita Hruščov, predsjednik indijske vlade, Džavaharlal Nehru, predsjednik Republike Kube, Osvaldo Dorticós, predsjednik kubanske vlade, Fidel Castro, predsjednik Republike Gane, Kwame Nkrumah, afganistanski kralj, Mohamad Zahir, i predstavnici brojnih veleposlanstava u SFRJ (*Vjesnik*, 13. 1. 1962., br. 5349, 1; *Vjesnik*, 16. 1. 1962., br. 5352, 1; *Vjesnik*, 18. 1. 1962., br. 5354, 1, 2; *Vjesnik*, 19. 1. 1962., br. 5355, 1, 2; *Vjesnik*, 21. 1. 1962., br. 5357, 1). Pristigla je i velika međunarodna pomoć od brojnih organizacija – Crvenoga križa i Crvenog polumjeseca te drugih humanitarnih organizacija, a socijalna služba Beča u nekoliko je navrata primila više stotina djece s područja pogođenog potresom na jednomjesečni oporavak (*Vjesnik*, 19. 1. 1962., br. 5355, 2; *Vjesnik*, 21. 1. 1962., br. 5357, 13; *Vjesnik*, 1. 2. 1962., br. 5367, 4; *Vjesnik*, 3. 2. 1962., br. 5369, 4; *Vjesnik*, 8. 2. 1962., br. 5374, 6). Pomoć u iznosu od milijun talijanskih lira poslao je i papa Ivan XXIII. (Urlić, 2012., 30).

U pomoći postradalom području angažiralo se i IVS NRH, koje je osnovalo Republički odbor za usklađivanje planova i akcija kotarskih i općinskih odbora za pomoć i obnovu potresom postradalog područja u makarskom i dubrovačkom kotaru. Članovi Odbora bili su: Milu-

tin Baltić (predsjednik), Miloš Žanko, Antun Pavlinić i Zvonko Petrinović (*Vjesnik*, 21. 1. 1962., br. 5357, 1). Na sjednici predstavnika makarskog i dubrovačkog kotara s predsjednikom IVS NRH Jakovom Blaževićem i Milutinom Baltićem 21. siječnja odlučeno je kako će glavni teret saniranja posljedica potresa ponijeti mjesni odbori, koji su već bili osnovali svoje pododbore za obnovu i odbore za prijam izbjeglica. Sposobna radna snaga trebala se odmah vratiti kućama, a žene s djecom i starci ostati u prihvatnim centrima, dok se ne podignu montažne barake u koje će se smjestiti svi oni koji nemaju siguran krov nad glavom. Također, odlučeno je o davanju dugoročnih povoljnih kredita gospodarstvu, a na proširenom plenumu općinskog komiteta Saveza komunista Makarske rečeno je da će se krediti dati i nositeljima stanarskog prava, čiji su stanovni za vrijeme potresa postradali (*Vjesnik*, 22. 1. 1962., br. 5358, 1; *Vjesnik*, 28. 1. 1962., br. 5364, 13). Osnovana je i Specijalna komisija SIV-a za utvrđivanje veličine štete od potresa i određivanja načina, vrste i opsega pomoći nastradalim područjima, na čelu s Momom Markovićem, koja je odlučila da se prikupljena sredstva za pomoć odmah decentraliziraju i predaju lokalnim vlastima, koje će ih koristiti što racionalnije. Članovi komisije bili su još: Maks Baće, Olga Milošević i Radovan Papić (*Vjesnik*, 24. 1. 1962., br. 5360, 1; *Slobodna Dalmacija*, 24. 1. 1962., br. 5267, 2; *Vjesnik*, 5. 2. 1962., br. 5371, 4). U Makarskoj je u travnju 1962. kod podružnice Narodne banke osnovan i Fond makarskog kotara za obnovu i razvoj područja pogođenog potresom, predsjednikom upravnog odbora kojega je imenovan Jozo Tomašević.¹⁶

Ključ raspodjele pomoći propisao je podjelu savezne pomoći na republike: 60% Hrvatska, 40% BiH, a republičke, na kotareve: 75% Makarska, 25% Dubrovnik.¹⁷ Savezne komisije za pomoć područjima postradalima od potresa iznijele su u srpnju 1962. podatak kako je kao pomoć nastradalim krajevima ukupno dodijeljeno oko dvanaest milijardi i pet milijuna dinara, što je značilo da je makarska općina prema stupnju porušenosti dobila milijardu i dvjesto milijuna dinara, no to se nije dogodilo (*Slobodna Dalmacija*, 16. 7. 1962., br. 5414, 2). Radi is-

16 HDA, SZINV NRH, kut. 413, *Zapisnik XXIII zajedničke sjednice Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Makarska održane 16. travnja 1962.*

17 HDA, SZINV NRH, kut. 413, *Zapisnik XXII zajedničke sjednice Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Makarska održane 5. travnja 1962.*

pravka navedenog podatka, NO kotara Makarska izdao je 17. kolovoza 1962. službeno priopćenje o visini sredstava koja su stigla na skupni račun Odbora za obnovu i razvoj kotara Makarska, odnosno u fond za obnovu naselja postradalih od potresa. Ta sredstva u novcu i materijalu predstavljala su ukupnu vrijednost od milijardu 976 milijuna i 897 tisuća dinara, a bila su raspoređena na NO-e općina, tako da je Makarska dobila 540 milijuna, Ploče 308, Metković 168, Imotski 140, Opuzen 160, Vrgorac 199, Zagvozd 50 i Lovreć 30 milijuna dinara. Ostalim sredstvima, u iznosu od 381 tisuće i 897 dinara, podmiren je dio troškova evakuacije stanovništva za vrijeme potresa, koja se morala podmiriti u ukupnom iznosu od oko 115 milijuna dinara, te troškovi nabave baraka za održavanje nastave, izdržavanja djece u Pionirskom gradu u Zagrebu, troškovi komisija za procjenu šteta i ostali tekući izdaci (*Slobodna Dalmacija*, 16. 7. 1962., br. 5414, 2; *Slobodna Dalmacija*, 18. 7. 1962., br. 5416, 2).¹⁸ Pomoć primljena u materijalu stvarala je, pak, dodatne teškoće, jer je to većinom bila nekurentna roba, a ukupno primljenom pomoći bilo je moguće sanirati samo 60% stambenog fonda (*Slobodna Dalmacija*, 16. 7. 1962., br. 5414, 2).¹⁹

Da podatak o visini ukupno dodijeljene pomoći Savezne komisije nije točan, može se zaključiti i iz izvješća Milutina Baltića na sjednici IVS NRH 19. ožujka 1962., gdje se navodi kako je Federacija ukupno dodijelila dvije milijarde i petsto milijuna dinara, koje će se rasporediti po ključu 60:40 u korist NRH, iako su Odbor za privredu i komisija IVS NRH smatrali kako bi realna raspodjela prema štetama bila 70:30. Na toj je osnovi NRH trebala od Federacije dobiti oko milijardu i petsto milijuna dinara. Poduzeća i pojedinci u Hrvatskoj prikupili su dodatno oko 880 milijuna dinara, dok se u svim ostalim republikama prikupilo još oko petsto milijuna. Na sredstva Federacije Hrvatska je trebala dati 50% svog udjela, te se na taj način planiralo prikupiti za postradale krajeve u Hrvatskoj oko četiri milijarde i osamsto milijuna dinara, a za gospodarstvo na postradalom području trebalo je biti rezervirano povrh ovih sredstava još oko milijardu i sto milijuna dinara. Procjena ove komisije bila je da bi se s oko tri milijarde dinara mogao riješiti problem stambene sanacije

18 HDA, SZINV NRH, kut. 413, *Zapisnik XXIII zajedničke sjednice Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Makarska održane 16. travnja 1962.*

19 HDA, SZINV NRH, kut. 413, *Zapisnik XXII zajedničke sjednice Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Makarska održane 5. travnja 1962.*

u dubrovačkom i makarskom kotaru, a s milijardom i petsto milijuna sanirati društvene službe i komunalne potrebe.²⁰

Zanimljivo je da su i procjene o ukupnoj šteti također bitno varirale, pa je ona Koordinacijskog odbora NO kotara Makarska iznosila sedam milijardi i 816 milijuna dinara samo za općinu Makarska, dok je procjena IVS NRH iznosila četiri milijarde i 269 milijuna dinara za općinu, odnosno trinaest milijardi i 983 milijuna za cijeli kotar (Urlić, 2012., 55). Ipak, unatoč manjku sredstava, na području makarskog kotara do srpnja je obnovljeno više od sedamsto stanova, 631 se još obnavljao, petsto novih nalazilo se u izgradnji, a pripremala se i izgradnja još tisuću novih (*Slobodna Dalmacija*, 3. 7. 1962., br. 5403, 2; *Vjesnik*, 4. 2. 1962., br. 5370, 13).

DUGOROČNE POSLJEDICE POTRESA

Potresi u siječnju 1962., uz izravne štete, imali su i brojne dugoročne posljedice, koje su najvećim dijelom proizašle iz činjenice da je veći dio stanovništva podbiokovskih zaselaka odlučio napustiti domove i preseliti se u mjesta na obali, dok je dio stanovnika bio na to i prisiljen odlukom o neobnavljanju nekih ugroženih područja. O snazi procesa preseljenja može se zaključiti na temelju statističkih podataka, po kojima je Makarska 1961. imala 3634 stanovnika, a 1971. 6700. Prema tome, u ovom međupopisnom razdoblju zabilježen je rast stanovništva za približno 85%, dok je u ranijem, dvije godine kraćem međupopisnom razdoblju (1953.–1961.), rast, iako već visok, bio dvostruko niži i iznosio je približno 42%.

Sukladni demografski trendovi – samo obratni – u istom vremenskom razdoblju zabilježeni su i na ostatku prostora pogođenog potresom u manjim podbiokovskim zaseocima, koje su stanovnici napuštali. Stanovništvo se pretežno selilo u Makarsku i naselja uz more. Većina podbiokovskih i zabiokovskih naselja već je u razdoblju od 1953. do 1961. zabilježila pad broja stanovnika, no vrhunac iseljavanja dogodio se nakon potresa (Korenčić, 1979., 402–403). Primjerice, Gornje Igrane zabilježile su pad od 1961., kad su imale 107 stanovnika, na samo 45 stanovnika 1971. Kotišina je 1961. imala 98 stanovnika, a 1971. samo tri. Makar je zabilježio pad s 223 stanovnika na 55, Puharići s 209 na 87, a Veliko Brdo s 386 na 276. U Podgori je zaselak Gornja Mala 1961. imao 169 stanovnika, a 1971. samo 16, dok je zaselak Marinovići 1961. imao

20 HDA, Izvršno vijeće Sabora NRH/SRH, Materijali sjednica izvršnog vijeća Sabora NRH 1962., Zapisnik LXXXVII sjednice Izvršnog vijeća Sabora NRH održane 19. ožujka 1962., *Informacija o posljedicama potresa i o načinu korištenja sredstava za postradala područja.*

212 stanovnika, a 1971. samo 13. U Tučepima je zaselak Čovići 1961. imao 147 stanovnika, dok ih je 1971. bilo samo 47, a pad stanovnika zabilježili su i zaseoci: Podpeč sa 193 na 32, Podstup s 95 na 24, Srida Sela s 557 na 404 i Šimići s 300 na 120. U Zaostrogu, u istom vremenskom razdoblju, zaselak Kosovići zabilježio je pad s 56 na jednog stanovnika, slično kao i živogoški zaseoci Griže s 46 na jednog, Murava Selo sa 126 na 36 i Strnj sa 66 na 39, dok su Kolovrat s 21 i Luka s pet stanovnika 1961. ostali bez stanovnika 1971. (Korenčić, 1979., 402-403). U istom međupopisnom razdoblju naselja uz more i potresom manje pogođena podbiokovska naselja zabilježila su porast broja stanovnika. Primjerice, u Podgori: naselje Kraj imalo je 367 stanovnika 1961., a 555 stanovnika 1971., zaselak Srida Sela zabilježio je rast s 283 na 465 stanovnika, a zaselak Vrulja-Miličići sa 165 na 225. U Tučepima je naselje Kraj, koje je imalo 157 stanovnika 1961. deset godina kasnije imalo 873 stanovnika. U Zaostrogu zaselak Srida Sela zabilježio je rast sa 119 stanovnika 1961. na 228 stanovnika 1971., kao i živogoški zaseoci Blato sa 6 stanovnika 1961. na 44 stanovnika 1971. i Porat s 42 na 185 stanovnika u istom vremenskom razdoblju (Korenčić, 1979., 402-403).

Utjecaj potresa na preseljenje stanovništva nastradalih podbiokovskih i zabiokovskih naselja bliže moru posebno je vidljiv kada se već spomenuti podaci usporede s kretanjem stanovništva u zapadnom dijelu Makarskog primorja, koje nije bilo pogođeno potresom. Naime, preseljenje bliže moru odvijalo se i ondje, no prilično sporije, pa su, primjerice, Gornja Brela 1961. imala 456 stanovnika, a 1971. 383, te tako zabilježila mnogo manji pad broja stanovnika u odnosu na potresom pogođeno područje u istom međupopisnom razdoblju (Korenčić, 1979., 402-403).

Velika izgradnja i selidba stanovništva nakon 1962. može se možda najbolje vidjeti na primjeru Podgore. Zbog katastrofalnih posljedica potresa u Gornjoj Podgori donešena je odluka o neobnavljanju nekih naselja i preseljenju njihovih stanovnika uz obalni pojas. Oni koji su prihvatili takvo rješenje, mogli su koristiti potresni kredit. Općina je osigurala lokacije, građevinske dozvole i nacрте novih stambenih zgrada bez velikih formalnosti i poreza, a i mjezna zadruga je kreditirala izgradnju novih kuća davanjem građevinskog materijala. Na taj način je u kratkom vremenskom razdoblju, do ljeta 1962., izdano oko 180 novih lokacijskih dozvola za izgradnju na području između tek tada trasirane Jadranske magistrale i mora (*Slobodna Dalmacija*, 25. kolovoz 1962., br. 5451, 2).²¹

Potresi na Makarskom primorju u siječnju 1962. predstavljaju najveću prirodnu nepogodu na ovom području u stoljeću, no u kolektivnom pamćenju lokalnog stanovništva zapamćeni su kao potpuna katastrofa i donekle su pre-dimenzionirani. Razlog tome – uz velike štete na stambenim objektima i dvije ljudske žrtve – leži ponajprije u traumatičnom iskustvu potpune evakuacije stanovništva koja je uslijedila i koja se u tim trenucima straha i panike činila jedinim rješenjem, no s određenim vremenskim odmakom može se govoriti o njezinoj upitnoj opravdanosti. Istraživanje i donošenje zaključaka otežavaju velike razlike u procjenama štete uzrokovane potresom i potom primljene pomoći, no sa sigurnošću se može utvrditi da je razvojni impuls nakon potresa, kao posljedica obnove i planskog preseljenja stanovništva iz podbiokovskih zaselaka u naselja pokraj mora te njihovo usmjeravanje na turizam i razvoj ove gospodarske grane, usmjerio razvoj Makarskog primorja prema onom kakav danas poznajemo. Sukladno tome opravdano je i tvrditi kako su potresi iz siječnja 1962. jedna od povijesnih točaka prekretnica ovog područja, te su odigrali ulogu katalizatora društvenih promjena, koje su uslijedile u relativno kratkom vremenskom razdoblju.

IZVORI

- Arhiv župe Uznesenja Marijina, Podgora, *Zgodopisje župe Podgora*
Državni arhiv Split, *Narodni odbor kotara Makarska*
Hrvatski državni arhiv, Zagreb, *Savjet za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti NRH*
Hrvatski državni arhiv, Zagreb, *Izvršno vijeće Sabora NRH/SRH Makarska kronika*
Makarsko primorje
Procjena ugroženosti Republike Hrvatske od prirodnih i tehničko-tehnoških katastrofa i velikih nesreća, <http://www.duzs.hr/download.aspx?f=dokumenti/Stranice/PROCJENAugrozenostirepublikehrvatske.pdf> (06. studeni 2011.)
Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća za područje grada Makarske, <http://www.makarska.hr/admin/documents/7/299/395.pdf> (06. studeni 2011.)
Seizmološka služba RH, Zagreb, *Podaci o potresima u Makarskoj*, 1. 12. 2008.
Slobodna Dalmacija
Večernji list – pokrajinsko izdanje
Vjesnik – pokrajinsko izdanje

LITERATURA

- Korenčić, M. (1979.), *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971.*, Zagreb, JAZU.
- Mustapić, M. (2007.), Makarski Dugiš: Utopos tranzicije. U: I. Prica i T. Škokić (ur.), *Split i drugi: kulturnoantropološki i kulturnostudijski prilozi* (str. 139-160), Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko etnološko društvo i biblioteka Nova etnografija.
- Nonveiller, S. (1962.), Oštećenja građevinskih objekata od potresa u Dalmaciji, *Grđevinar*, 23 (2): 33-37.
- Skoko, D. i Kuk, V. (1995.), Seizmičke značajke makarskog područja. U: *Prirodoslovna istraživanja biokovskog područja* (str. 41-62), Zagreb, Hrvatsko ekološko društvo.
- Urlić, V. (2012.), *Potres 1962. godine – Makarsko Primorje*, Makarska, Gradski muzej Makarska.